

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 180, GOD. XII, BEOGRAD, UTORAK, 21. FEBRUAR 2017.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ćirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 21. marta 2017.

MIXER

Piše: Stanislava Vujnović

DESNIČINI SUSRETI

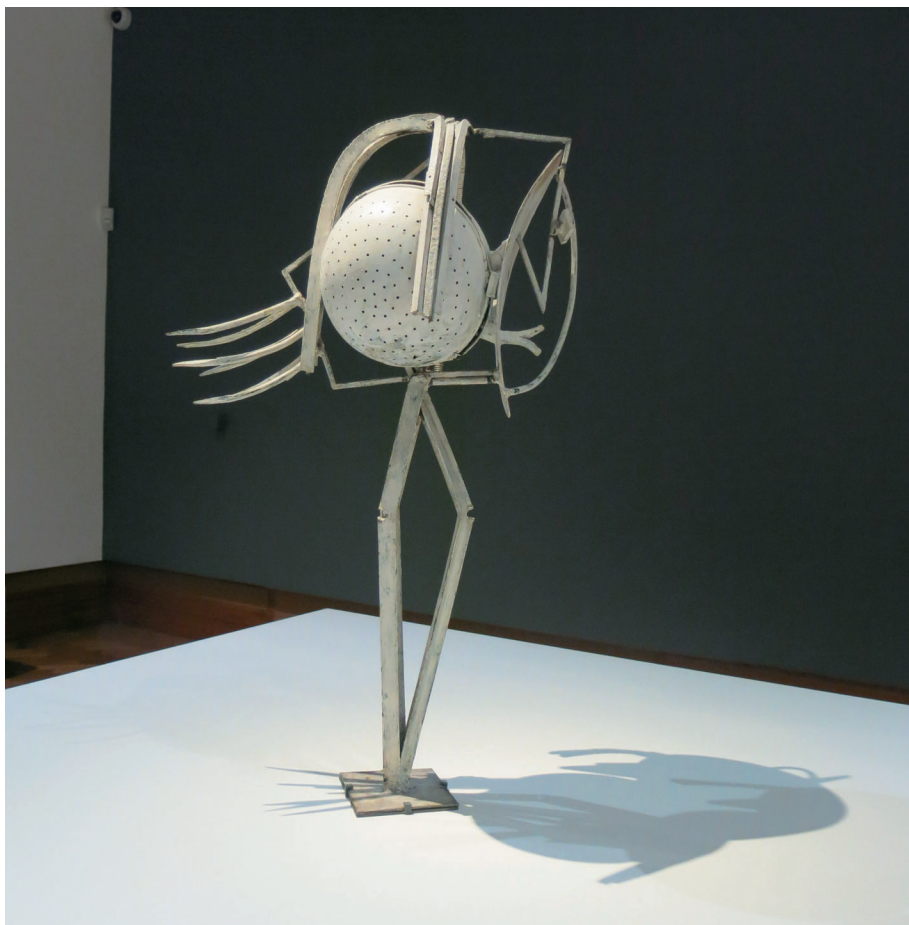
Teorija i praksa
hrvatsko-srpskih/srpsko-hrvatskih odnosa

Program društveno-humanističkih istraživanja *Desničini susreti* utemeljen je 1989. godine u Zavodu za hrvatsku povijest kao trajna platforma proučavanja istorije i kulture hrvatsko-srpskih/srpsko-hrvatskih odnosa. Podržale su ga i brojne druge naučne institucije u Hrvatskoj i već sledeće, 1990. godine ostvaren je prvi rezultat rada *Desničnih susreta*: naučna konferencija posvećena značajnom jugoslovenskom časopisu *Nova Evropa* (1920–1941), koja je okupila istraživače iz Beograda, Zagreba, Sarajeva, Ljubljane, Osijeka, Sinja, Novog Sada i Amsterdama. Ovaj tiražni časopis Milana Ćurčina objavljivan je u Zagrebu, a podržavao je koncepte integralnog jugoslovenstva i Siton-Votsonove „Nove Evrope“, preporođene zajednice u kojoj se poštuju vrednosti pacifizma i ravnopravnosti velikih i malih država.

Na žalost, planirani zbornik radova sa ovoga skupa nikad nije ugledao svetlost dana. Hrvatsko-srpski odnosi, koje je trebalo teorijski i istoriografski obrađivati kao stalnu temu *Susreta*, proizveli su ratno stanje. Čini se, međutim, da izbor simboličke teme, i njome impliciranih humanističkih vrednosti, nije bio samo – takođe simbolički – izraz nade i strepnje jednog kruga jugoslovenskih intelektualaca, namenjen isključivo za jugoslovenske prilike, nego i izraz nade i strepnje vezane za izgradnju nove Nove Evrope. *Desničini susreti* obnovljeni su tek 2005. godine, sa prvom održanom srpsko-hrvatskom konferencijom 2006. Čitavu deceniju svoga novog života oni nisu uspeali da tek preživljenu hrvatsko-srpsku traumu izdvoje kao posebnu temu godišnjih skupova. Možda bi ih tako otvoreno preispitivanje prošlosti, što bi značilo i ratnih zločina, ponovo koštalo opstanka u (novoj) zajednici u kojoj je tek trebalo da se ustale, kao što bi predstavljalo i ograničavajući faktor u iznalaženju saradnika sa srpske strane. Ipak, upravo su u trenutku novog pogoršanja hrvatsko-srpskih/srpsko-hrvatskih (državnih) odnosa, na konkursu matičnih ministarstava prosvete i nauke, *Desnični susreti* zvanično odobreni kao projekat međunarodne bilateralne naučne saradnje, i zahvaljujući tome prvi put održani u Beogradu (2016), sa temom skupa *Hrvatsko-srpski/srpsko-hrvatski interkulturalizam danas*.

Ova sažeta hronologija i uprošćena istorija *Desničnih susreta*, kao organizovanog istraživanja koje uporno održava, kako se to popularno kaže, dijalog Beograda i Zagreba (a zapravo i Novog Sada, Splita, Osijeka itd.) jedan je od primera koji ulivaju optimizam po pitanju zajedničkog regionalnog akademskog delovanja. Jasno je da bez osmišljenog zajedničkog rada nema ni ozbiljnog proučavanja zajedničkog nasleđa, a čini se da (samo)svest postjugoslovenske akademske zajednice, smeštena u polju napetosti između kritičkog odnosa spram aktuelnopolitičkih procesa i jednog vida naučne auto-

nomnosti, omogućava trajanje i vitalnost združenih projekata, ponovljivost susreta. Takvih primera nije malo, i *Desničini susreti* nikako nisu usamljen slučaj dobre regionalne saradnje, posebno ne kada se u obzir uzmu i kulturna regionalna umrežavanja. Ovi su *Susreti*, međutim, izuzetni po tome što nisu nastali kao postjugoslovenski proizvod, već su bili jedna *ante* inicijativa, koja je takoreći pokušala da spreči *post* situaciju. Nije bez značaja ni hronologija tema koje su se nizale na godišnjim skupovima obnovljene regionalne naučne manifestacije: počelo se sa politički i ideološki izrazito neutralnom temom (*Sunce, stablo i pisac: krajolici u opusu Vladana Desnice*, 2006) da bi se odmah prešlo na potencijalno polemičku ali naslovom dovoljno apstraktnu (*Pripadnost kulturi – kultura pripadanja* 2007. i 2008), pa na posredno samorefleksivne ali i dalje dovoljno „udaljene“ teme (*Intelektualci i vlast 1945–1954*, 2009; *Ideologija vlasti i ideologičnost teksta*, 2010), do određenijih s obzirom na aktuelni historiografski revizionizam (*Intelektualci i rat 1939–1947*, 2011. i 2012), kako bi se konačno stiglo do potpuno angažovane i aktuelne teme: *Intelektualac danas*, 2013. Istoimeni je zbornik i uređen drugačije od svih ostalih jer je od izabranih autora zahtevano pisanje *eseja*, a ne naučnog rada. Posle toga, vraćaju se historiografski konkretne teme, kao što su opet uzastopno povezane *Vladan Desnica i Split 1920–1945*, 2014 i *Split i Vladan Desnica 1918–1945: umjetničko stvaralaštvo između kulture i politike*, 2015. To, međutim, ne znači da u njima nema prostora i za naučno zasnovana lična preispitivanja (pogledati članak Svjetlana Lacka Vidulića koji istražuje prošlost svoga

Fotografije u broju: Vera Vujšević, Pikasove skulpture u galeriji Bazar, Brisel

„strica Viktora“: „Viktor Ramov (1889–1974), dužnosnik NDH. Kolektivno pamćenje između obiteljske priče, historiografije i arhiva“). Pitanje je postoji li uopšte naučnik odnosno naučnica u oblasti humanistike koja bar u nekoj od navedenih tema, i među toliko njih koje apostrofiraju intelektualce, može izbeći i eksplicitno sopstveno preispitivanje, bilo ono metodološko-ideološko, etičko ili potpuno lično, iz domena pomenutog porodičnog sećanja.

MIXER

Stanislava Vujnović: Desničini susreti

ARMATURA

Gezim Krasnići: Istraživanje bez granica

CEMENT

Aleksandar Pavlović: Zašto kažeš Ana
a ne misliš na Malkolma?

VREME SMRTI I RAZONODE

Marija Draganić: Trka sa preponama

BLOK BR. V

Studiostrip: Kirka

Inicijatori *Desničnih susreta* odabrali su život i delo Vladana Desnice za simboličko (diskurzivno) mesto susreta i naučnog dijaloga. Bio je to logičan izbor s obzirom na višestruku kulturnu i nacionalnu pripadnost ovog jugoslovenskog, srpskog, hrvatskog, „mediteranskog“ i evropskog pisca/intelektualca. Iako su *Desničini susreti* 1989. utemeljeni delom i kao preventivni pacifistički odgovor na međunacionalne tenzije koje su se sve jače ispoljavale, teško da je bilo ko mogao jasno da predvidi sled budućih događaja kao i to koliko će se novih simboličkih konotacija vezati upravo za ime Vladana Desnice. Naime, mnogi su odbijali da poveruju da će zaista doći do ratnog sukoba, a posebno

se nisu mogle predvideti takve pojedinosti kao što je i ta da će u budućem ratu Desničina kuća tj. Kula Stojana Jankovića u Islamu Grčkom stradati, kao i da će biti oskrnavljen piščev grob, smešten u crkvi u okviru ovog kompleksa. Obnavljanje *Desničnih susreta* zato je nužno uključilo i revitalizaciju Kule, odnosno uvođenje porodice Desnica u rad ukupnog programa. Istorija *Desničnih susreta* i brojnih aktivnosti i projekata koje se za njih vezuju zato je i deo istorije kraha SFR Jugoslavije i saniranja posledica rata, tj. rada na srpsko-hrvatskom pomirenju. Kada je razaranje na samom imenu naučnih susreta tako vidljivo, nemoguće je da buduće istraživačke teme ne budu angažovane. Čak je i proučavanje pejzaža u Desničinom opusu bilo zamišljeno kao deo „književne ekologije“, a proizašlo iz tadašnjih eko-historijskih preokupacija prof. dr Draga Roksandića, odnosno eko-kulturoloških prof. dr Zvonka Kovača. Pitanje je, međutim, kao što je delimično već naznačeno, koliko je svaki od učesnika svih dosadašnjih *Susreta* bio spreman da u samim izlaganjima i člancima do krajnjih konsekvenci izvede i osvesti sopstvenu metodološko-ideološku poziciju. Rečju, da bude angažovan.

Istoričari su, pokrenuvši ove naučne susrete, uzeli ime jednog pisca za njihovo zaštitno ime. Od obnavljanja, *Desničini susreti* zaista se postupno sve više okreću književnosti, odnosno u njima ravnopravno učestvuju istoričari i istoričari književnosti, ali i društveni teoretičari,

sociolozi, istoričari umetnosti, antropolozi, muzeolozi i informatičari. Prof. dr Drago Roksandić, istoričar, rukovodilac Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije (osnovan 2001. pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu), zapravo je glavni nosilac ideje i realizacije *Susreta*. Uz sva druga *inter* obeležja ovog programa, on insistira i na intergeneracijskom. Moglo bi se reći da je – uz činjenice regionalne saradnje, interkulturalizma i interdisciplinarnosti – međugeneracijska naučna

saradnja jedna od ključnih i distinktivnih vrednosti ovog dece-nijskog naučnog programa. Raznorodne kompetencije i obimni poslovi koje program podrazumeva zahtevaju upravo široku a nehijerarhizovanu generacijsku lepezu.

I tako se dolazi do još jedne važne tačke svake regionalne nauč-ne saradnje, pa i ove: ona zahteva stalni rad organizatora na obezbeđivanju finansijskih sredstava od nacionalnih i evropskih fondova. Prvi *Susreti* jesu održani u okvirima jedne države (koja je u međuvremenu rasecpkana na nekoliko manjih i manje suve-renih), ali nije to jedino što razlikuje prve i obnovljene *Susrete*. Sa izgradnjom Evropske unije promenio se i čitav sistem finan-siranja nauke, kako u zemljama članicama tako i u onima koje Uniji tek pristupaju. Regionalne saradnje već dugo jesu impera-tiv i uslovi za ulazak država u EU kao i za pozitivne ocene zema-lja članica. Koliko će se organizatori regionalnih projekata EU fondovima obraćati za podršku, koliko će se iz njih sredstava do-bijati, pored osmišljenosti i kvaliteta samog projekta, mnogo za-visi i od aktuelne „motivisanosti“ svih činilaca u ovom poduhva-tu. Kako se Hrvatska približavala ulasku u EU, proučavanje hr-vatsko-srpskih/srpsko-hrvatskih odnosa sve manje se ograniča-valo na Republiku Hrvatsku, a sve više smeštalo u evropski kon-tekst. Nije slučajno da je do 2016. godine situacija sazrela i za fizičko izmeštanje *Susreta* van Hrvatske. (Činjenici da su oni odr-žani u beogradskom Institutu za književnost i umetnost dopri-neli su, međutim, koliko opštiji uslovi toliko i dugogodišnja po-jedinačna saradnja. U dogovoru sa kolegama iz Hrvatske u In-stitutu je, naime, 2009. godine održan novi naučni skup o časo-pisu *Nova Evropa*, koji je ovoga puta rezultirao obimnom mono-grafijom. Sve vreme u Institutu se odvijala i višestruka podrška *Desničnim susretima* dok oni nisu delimično i „prisvojeni“.) U svakom slučaju, regionalni program nužno košta, jer kvalitet is-traživanja direktno zavisi od kvaliteta stalnog i živog naučnog di-jaloga. Doslovno. Studije u zbornicima koji su krajnji vidljivi rezul-

ARMATURA

Piše: Gezim Krasnići

ISTRAŽIVANJE BEZ GRANICA

Nacrt za regionalnu naučnu saradnju u Jugoistočnoj Evropi

Nasilan raspad Jugoslavije i drugi s tim blisko povezani društve-no-ekonomski procesi proizašli iz pada komunizma u jugoistoč-noj Evropi proizveli su razorne i dugotrajne političke, ekonom-ske i socijalne posledice u regionu. Pored toga što su oslobodi-le mračne sile nacionalizma i etničke politike, ovi događaji iza-zvali su i niz posebnih ali isto tako i međusobno povezanih pro-cesa raspada, usitnjavanja, odvajanja, diferen-cijacije, nacionalizacije i izolacije u sferi politi-ke, kulture, ekonomije i nauke. Ovi procesi jed-nako su zahvatili mnoge među-republike/provincijske i multi-etničke/nacionalne akademske institucije, istraživačke centre, profesionalne mreže i druge oblike stručne saradnje u Jugo-slaviji i širem regionu.

Dok su mnoge institucije i saradničke mreže i inicijative potpuno prestale da postoje, pre-ostale su pokušavale da se izbere sa komadanjem države, ratom i višestrukim tranzicijama, koji su imali višestruko negativan učinak na njih. Naj-pre, većina prethodno uspostavljenih instituci-ja i mreža bile su znatno oštećene u pogledu in-frastrukture, organizacije i budžeta, što je u krajnjoj liniji dovelo do ozbiljnog srozavanja njihovih istraživačkih mogućnosti i kvaliteta. Dalje, sve važnije akademske/naučne instituci-je u regionu izuzetno su pogođene procesom „odliva mozgova“ koji se i dalje odvija i koji je ozbiljno umanjio njihov ljudski kapital. Najbolji uvid u ogromne dimenzije ove „intelektual-ne/naučne hemoragije“ dobija se kada uzmemo u obzir prisustvo istraživača, predavača i dru-gih profila iz regiona zaposlenih na kvalitetnim pozicijama širom sveta. Treće, i najvažnije, kva-litet obrazovanja i istraživanja u regionu ubra-zno i drastično je opao od 1990. godine do da-nas. To je direktna posledica dvaju prethodno

tat rada *Susreta* po pravilu su bolje i potpunije od početnih konfe-rencijskih izlaganja. Pored toga, tokom samih konferencija otva-rale su se nove teme ili se dolazilo do zaključka da skup sa istom temom treba održati i naredne godine. Zbog svega toga nužan je, dakle, živ dijalog. A o čemu se to zapravo na ovim konferencijama razgovara? Ako bi se tražila neka crvena nit, koja povezuje sve kon-kretno obrađivane teme, moglo bi se reći da je to ona sadržana u osnovnoj zamisli, prvoj projekciji svih budućih *Susreta*, koja pola-zi od stava da su „kritički nereflektirani tradicionalizmi u svakoj nacionalnoj kulturi najustrajnije izvoriste mitskog mišljenja, a ti-me i generiranja ideologema s konfliktnim potencijalom i unutar zajednice i u odnosu spram drugih s kojima se bilo što ‘dijeli’ u kul-turnom i civilizacijskom smislu.“ Sumirajući proteklih deset godi-na rada *Desničinih susreta*, rekla bih da oni čine upravo to: kroz is-traživanje konkretnih „naslovnih“ tema, *Susreti* sve vreme osve-šćuju uvrežene etničke i kulturne tradicionalizme i stereotipe, de-konstruišu dominantne društvene ali i naučne ideologeme, kritič-ki preispituju utvrđene naučne „istine“, što svakako ne prolazi bez napetih polemičkih rasprava i među samim učesnicima *Susreta*.

Od 2016. godine ukazuje se šansa da *Desničini susreti* postanu i ostanu regionalni, u doslovnom smislu, kao projekat koji se ne iz-vodi samo iz jednog centra. Jasno je da policičnična organizaci-ja podrazumeva izuzetno naporan rad na koordinaciji udruženih institucija, i u tome, upornosti i *dobroj volji* pojedinaca, leži ključ potencijalnog uspeha ovakve zamisli. Jasno je i da potreba za pro-učavanjem zajedničkog nasleđa neće presušiti i da *Desničini susre-ti* bar u tom smislu ne bi trebalo da brinu za svoju budućnost. Pitanje je samo da li će ovaj istraživački program nastaviti da se odvija pod imenom hrvatsko-srpskog/srpsko-hrvatskog interkul-turalizma, kao što je od početka to zamislilo njegov osnivač. Ova-kav pristup očigledno predstavlja dovoljno stabilnu i produktivnu naučnu platformu, što je dovoljan razlog da se od njega ne odstu-pa. Ipak, smatram da bi vredelo razmisлити o smeštanju *Desničinih*

skiciranih niza činilaca, kao i posledica rastuće politizacije, uni-štenja meritokratije i privatizacije/komodifikacije visokog (kao, u manjoj meri, i osnovnog i srednjeg) obrazovanja. Bavljenje ovim problemima je garagantuovski zadatak. Dok je „vaskrsnuće“ prethodnih institucija neizvodljivo iz različitih raz-loga, uspostavljanje novih oblika umrežavanja i saradnje među naučnicima iz regiona predstavlja važan i aktuelan akademski imperativ. Ova vrsta saradnje može se ispoljiti na više načina, počevši od zajedničkih diplomatskih programa, do regionalnih ce-natara/instucija, regionalnog/ih centra/ara izuzetnosti, do labavije povezanih i/ili kraćih mreža saradnje, inicijativa i kon-zorcijuma uspostavljenih na pojedinim projektima. Postoji mno-štvo razloga koji ove stare/nove oblike saradnje čine ključnima za budućnost istraživanja i akademije u regionu. Za početak, te-sna regionalna saradnja ojačala bi kapacitet regiona da se uklju-či u istraživanje na međunarodno priznatom nivou. Ovo bi tako-đe olakšalo saradnju sa vodećim međunarodnim istraživačkim institucijama i mrežama. Aktivniji angažman na planu regional-ne i međunarodne naučne saradnje ne sprečava angažovanje u državnim/nacionalnim istraživačkim aktivnostima i saradnjama već, radije, predstavlja njegovu dopunu.

susreta u okviru *studija Jugoslavije*, tog istovremeno i istraživač-kog polja i discipline, u intenzivnom razvoju. Studije Jugoslavije – poput vizantologije, iako ne mogu doseći globalni značaj ovih potonjih – sasvim sigurno imaju budućnost kao multi-i-interdisci-plinarni naučni program, koji nudi široke mogućnosti u istraži-vanju društvenih modela. (anti)modernizacijskih paradigmi i umet-ničkih praksi. Međutim, nije to ni glavni ni jedini razlog zbog kojeg bi se išlo u datom smeru. Odgovor na pitanje koji je od dva navede-na pristupa adekvatniji leži u odgovoru na pitanje da li se hrvat-sko-srpski/srpsko-hrvatski interkulturalizam uopšte može prou-čavati nezavisno od jugoslovenskih projekata, bili oni državni, kul-turni ili „samo“ umetnički. U prilog drugom modelu govori i činje-nica da kako god sagledali dosadašnje konferencije i zbornike ra-dova, u njima je stalno preispitivana (kulturna) politika Jugosla-vije, kako Kraljevine tako i socijalističke države. Dovoljno je na-brojati samo neke naslove članaka iz jednog od zbornika („Inte-lektualci u vlasti: društveni obrasci u formativnim godinama dru-ge Jugoslavije“, „Hrvatski Đilasovci“, „Od sovjetskog satelita do američkog klina: politički uzorci i okolnosti podela umetnika na realiste i moderniste u Jugoslaviji pedesetih godina“, „Sud časti Sveučilišta u Zagrebu kao element politike vlasti prema intelektu-alcima nakon 1945. godine“, „Politika i memorija: hladni rat i vri-jednost jugoslavenske revolucije“), da bi se naslutilo koliko je za-tkvih tema obrađeno i otvoreno. A epitet jugoslovenskog još se ni-je našao ni u jednoj konferencijskoj naslovnoj sintagmi.

Konačno, u kom god se programskom smeru *Desničini susreti* da-lje razvijali, što svakako zavisi od dogovora pojedinaca i institu-cija, činjenica je da bi oni morali da se nastave, jer na to obave-zuju ogroman entuzijazam i energija koje su svi dosadašnji sa-radnici u njih godinama ulagali ■

*Tekstovi u Mixeru i u Armaturi su nastali u okviru projekta „Promišlja-nje angažmana, angažovanje mišljenja“ koji KPZ **Beton** kao partner realizuje sa Institutom za filozofiju i društvenu teoriju, uz podršku Re-gional Research Promotion programa (RRPP) Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC).*

Drugo, ovi novi oblici saradnje i umerežavanja obezbeđie važan prostor i podsticaj za brojnu armiju koju će činiti nova generacija izvrasnih i međunarodno priznatih naučnih radnika, da se aktivni-je angažuju u istraživačkim aktivnostima i akademskom životu nji-hove zemlje/regiona. Ovo bi neumitno podiglo kvalitet istraživač-kih i akademskih rezultata proizvedenih u regionu i pomoglo (re)pozicioniranje regiona Jugoistočne Evrope na savremenoj evropskoj/međunarodnoj naučnoj mapi. Na isti način, ovo bi olak-šalo širi pristup, saradnju i učešće regionalnih institucija/mreža u pogledu internacionalizacije naučnog i akademskog rada. Treće, šira saradnja, partnerstvo i timski rad često su preduslo-vi za učešće kod mnogih fondova, uključujući tu i one iz Evropske unije. Bezbrojni EU i međunarodni fondovi za istraživanja sve vi-še oblikuju svoje grantove na način koji zahteva regionalno i me-dunarodno umrežavanje, zajedničke poduhvate, partnerstva i povlačenje sredstava. Najveći deo fondova je izrazito konkuren-tan, i najveća prilika za istraživače i istraživačke institucije iz re-giona da uspeju u njihovom privlačenju jeste kroz izgradnju ti-mova, mreža i partnerstava.

Četvrto, većina država u regionu, posebno post-Jugoslovenske zemlje, ima mnogo toga zajed-ničkog kada je reč o novijoj istoriji i trenutnim društvenim teškoćama kakve su poratni izazovi, društveno-ekonomske promene, strukturalni problem vezani za nezaposlenost, korupciju, kao i migracije i izbeglice, da navedemo samo neke od njih. Ti procesi najvećim delom imaju zajedničko ishodište i uprkos decenijama frag-metacije, upadljive su sličnosti među njima u či-tavom regionu. Stoga, umesto tvrdoglavog dr-žanja za metodološki nacionalizam (ograniče-nje istraživanja na sadašnje političke granice), prekogranični regionalni naučni pristup je ne-ophodan kako bi se uzele u obzir ove poteškoće i izazovi sa kojima se region suočava.

Peto, i veoma bitno, bliža saradnja među istra-živačkim mrežama u regionu podstači će i šire javno angažovanje i kritičko mišljenje u re-gionu. Ovo je ključno, ne samo u smislu obezbeđi-vanja aktivnije uloge istraživača u javnoj sferi već, pre svega, u tome da oni pomognu da se prevaziđu preovlađujući jednostrani, etnocen-trični i ekskluzionistički narativi koje perpetui-raj u jednako političari i mejnstrim (digitalni) mediji. Od presudne je važnosti da se istraživa-či u regionu uhvate u koštac sa onim što je Jir-gen Habermas nazvao „racionalno-kritička jav-na debata“. Prema Habermasu, samo postojanje

javne sfere zavisi od njene mogućnosti da promoviše građansko angažovanje u komunikativnom procesu formiranja stavova i vo-lje. Angažman u racionalno-kritičkoj javnoj debati je, da ga para-fraziramo, ključan kako zbog svog emancipatorskog potencijala i osnažujuće prirode komunikativnih praksi, tako i zbog svoje ulo-ge u suprotstavljanju državnoj kontroli i autoritetu. Znanje po svojoj suštini ne poznaje granice. Od ključne je važno-sti da i njegova proizvodnja kroz istraživanje takođe bude me-

CEMENT

Piše: Aleksandar Pavlović

ZAŠTO KAŽEŠ ANA A NE MISLIŠ NA MALKOLMA?

Radivoj Radić: *Klio se stidi: protiv zlostavljanja istorijske nauke* (Evoluta, 2016)

—

U svojoj najnovijoj knjizi *Klio se stidi: protiv zlostavljanja istorijske nauke*, Radivoj Radić nastavlja svo-ju naučno utemeljenu kritiku tzv. srpske autohtonističke škole i njihovih ideja o Srbima kao narodu najstarijem, započetu još u njegovoj s razlogom popularnoj knjizi *Srbi pre Adama i posle njega* (2003, 2005, 2011, 2015). Međutim, u ovom novom delu on pravi i, smatram, nepotreban i neopravdan eks-kurs stavljajući u isti koš s autohtonistima i knjigu Ane di Lelio *Kosovska bitka u albanskom epu* iz 2009. godine, objavljenu u srpskom izdanju godinu dana kasnije (biblioteka „XX vek“: 2010). Naime, u odeljku naslovljenom „Da li su Albanci učestvovali u Kosovskoj bici?“ (str. 45-51), Radić veli sledeće: „Postoji još jedna vrsta amaterizma i pristrasnosti koju nikako ne bismo smeli da pre-negnemo jer su posledice mnogo teže i ozbiljnije od onih koje donose ‘domaći’ pseudoistoriča-ri. Reč je o knjigama koje se pojavljuju u inostranstvu, tiču se istorije balkanskih naroda, pišu ih strani autori – često vrlo površno upućeni u balkansku problematiku – a, što je najvažnije, na svet-skim jezicima – pre svega engleskom – pa to često sasvim nezaslužno postaju referentne publika-cije za istoriju Balkanskog poluostrva...“

Kao „jedan prilično podesan, a relativno nov primer“ Radić zatim navodi Anu di Lelio, kojoj zame-ra da je izrazito pristrasna, da piše s mržnjom prema zlim Srbima, da se upire da dokaže kako su Al-banci *en masse* učestvovali u Kosovskoj bici i da Miloš Obilić nije bio Srin, da pravi sijaset greša-ka itd. Evo, najpre, umesto mojih komentara o tome kako su Radićeve (dis)kvalifikacije neuteme-ljene, paralelnog prikaza relevantnih mesta iz njegove i autorkine knjige.

Radić	Di Lelio
1. „Nažalost, njena knjiga je daleko od načela <i>sine ira et studio</i> (bez pristranosti i mržnje)“ (str. 46); 2. „<i>0</i> Kosovo je stekla crno-belu sliku gde su Al-banci dobri, a Srbi loši i zli.“ (str. 47). 3. „Jedan od krucijalnih argumenata u njenom dokazivanju da su Albanci učestvovali u Kosovskoj bici... našla je u hronici albanske porodice Muzaka... sreće se kao živ u jednom natpisu... iz 1390. godine.“ (str. 47, 49) 4. „autorka nastoji da pokaže kako je bitka na Ko-sovu bila zapravo saveznička, da se odigrala uz učešće više naroda okrenutih protiv Turaka, a po-gotovo albanskog naroda.“ (str. 47) 5. „Gospođa di Lelio pregla je sve snage da dove-de u sumnju uverenje mišljenje da je Muratov ubi-ca na Kosovu bio Srin. S neskrivenim razumeva-njem i prisnošću veruje Albancima koji su joj po nekim selima oko Drenice na Kosovu 2006. godine to tvrdili.“ (str. 49) 6. „U knjizi Ane di Lelio ima još grubih i tendenci-oznih pogrešaka kao što je podatak jednog alban-skog intelektualca da su Srbi primili hrišćanstvo tek u XII veku, dakle, posle Albanaca. Gospođa di Lelio to prihvata bez trunke intelektualne sum-nje...“ (50)	„Cilj nije suprotstavljanje albanske tradicije srp-skoj; cilj je upoznavanje obeju tradicija i njihovo prihvatanje onakvih kakve jesu, a one su priče o dalekoj prošlosti u kojima se održavaju sadašnje strepnje i snovi, što ne znači da treba da budu raz-log za poziv na rat ili konstruisanje identiteta ko-ji negira postojanje drugog.“ (str. 8) „Teodor Muzaka je svakako bio jedan od vlastelina koji su pripadali hrišćanskoj koaliciji i poginuo je u boju.“ (str. 32) „Samo osmanlijski izvori potvrđuju da su Đerd II Balša i Dimitri Jonima bili na Kosovu. Nema nijed-nog drugog ranog i nezavisnog izvora koji govo-ri o njihovom učešću u Kosovskoj bici ili o učešću druge albanske vlastele.“ (str. 33) „U stvari, ne postoje istorijski dokazi koji bi potvr-dili albansko poreklo ovog junaka, ali ne postoje ni dokazi koji potvrđuju njegovo srpsko poreklo“ (14). „Kopilić je u udžbenicima postao albanski junak otkad je Miloševićev režim zabranio albanski jezik u kosovskim školama...“ (58); „dekonstrukcija naci-onalnog verovanja demokratski je projekat i preko je potreban u novoj državi Kosovo.“ (str. 25, 27)

Čerići „je postavio sebi zadatak da kod čitalaca razvije svest o albanskom poreklu Kopilića. **Čerići ne gaji nikakvu sumnju** da je Kopilić bio Albanac, da je učestvovao na boju na Kosovu na strani hri-šćanskih vojski... **On tvrdi** da je, uprkos preobra-ćenju, Albanci u Drenici ostali privrženi ‘tradiцио-nalnom izvornom hrišćanstvu’, istom onom koje je u apostolsko vreme prenošeno širom ‘albanske zemlje’. Tu drevnu tradiciju **Čerići upoređuje** s re-lativno novijim pokrštavanjem Srba u 12. veku“ (str. 73) (**označio A.P.**)

zajednice. Više od dvadeset godina političkog, društvenog i kutlturnog odvajanja i izolacije, kao i prevlast metodološkog na-cionalizma u istraživanjima proizvedenim u regionu, učinili su dobar deo akademskog života opskurnim i marginalnim. Vreme je da nova generacija akademaca i istraživača *u regionu i iz regi-ona* preuzme odgovornost i izbori se za vraćanje ovog prostora na evropsku istraživačku mapu kroz aktivno angažovanje na pla-nu naučne saradnje ■

Dakle, od 6 (i slovima šest) Radićevih prigovora, ispravan je samo prigovor 3, jer je, kako Radić ubedljivo pokazuje, Teodor Muzaki bio osmanski vazal koji je nadživio Kosovsku bitku, pa dakle nikako nije mogao u njoj poginuti na hrišćanskoj strani kako autorka neoprezno tvrdi. No, čak i ova tvrdnja problematizuje se implicitno već u narednom pasusu u kom ona kaže kako ne postoje pouzdani istorijski izvori o učešću albanske vlastele. U svemu ostalom, Radić, naprosto, greši. Naime, kao što autorka decidno navodi u nekoliko na-vrata, cilj njene knjige jeste da, na kritički način, sagleda i predstavi sve snažniju, a malo pozna-tu, albansku tradiciju o Kosovskoj bici: „Cilj ove knjige je da upozna čitaocе s malo poznatom alban-skom epskom poezijom o bici na Kosovu kao jednim od zanemarenih uglova viđenja tog događaja, ali ne i kao neotkrivenom ‘istinitom’ pričom“ (str. 15). Drugim rečima, autorka pridaje značaj ovim narativima ne zbog njihove istorijske verodostojnosti, koju nedvosmisleno smatra upitnom, već zbog njihovog značaja za one ljude koji ih koriste kao izvor znanja o prošlosti i, više od toga, kao izvor sopstvenog identiteta. Dakle, Ana di Lelio je u svojoj knjizi ponudila jedan folklorističko-et-nološko-antropološki uvid u albansku tradiciju o Kosovskom boju, uključujući tu usmene pesme koje su još pre jednog veka zabeležili na Kosovu srpski folkloristi, novije varijante tih pesama ko-je pevaju savremeni pevači sa Kosova i iz Albanije, i postojeću usmenu tradiciju koju je ona čula i zabeležila na terenu, a u koju spada i dreničko predanje o tome da je Miloš Obilić bio Albanac i lo-kalac. To je, po mom sudu, jedan legitiman, široko uzeviš antropološki pristup koji dolazi iz obla-sti *memory studies*, što bih najradije preveo kao studije kulture sećanja.

Prosto je neverovatno kako je Radić uspeo da do te mere pogrešno pročitа ovu antropološko-kul-turološku studiju, koja dakle nije nikakva „referentna publikacija za istoriju Balkanskog poluostr-va“. Stoga ne stoji ni prigovor da autorka nema zanimanje „koje bi trebalo da bude najvažnije – istoričarka“, jer ova knjiga nije *istorija*, nego se, eksplicitno kaže ona: „poziva na istoriografiju samo u onoj meri u kojoj istoriografija ima veze s epikom.“ (str. 15) Ana di Lelio, dakako, nije nepogrešiva, i podležie kritici zbog netačnih podataka ili metodoloških slabosti kao i bilo koji drugi autor/ka, ali svrstavati je u isti koš sa somnabulnim tračarjima samo-zvanih autohtonista, optuživati je za amaterizam, sejanje mržnje i odsustvo kritičke refleksije pre-ma gradi koju obrađuje grubo je netačno i neumesno. To bi bilo slično kao kada bih ja ovu Radiće-vu knjigu diskvalifikovao kao diletantsku i šarlatansku samo zato što je u njoj autor loše iščitao jednu knjigu o kojoj govori u jednom odeljku, ili jer na str. 153 iznosi teorijski labavu analizu jed-ne savremene umetničke pesme. Valjda je najvažnije ono što je u nekoj knjizi glavno. Radićeva knjiga je, u osnovi, kritika autohtonista, a autorkina je analiza albanske tradicije o Kosovskoj bi-ci, njenih junaka, pretpostavki, kao i prisustva i značaja te tradicije u savremenom kosovskom dru-štvu, od udžbenika do usmene tradicije dreničkog kraja. Eto, dakle, takvu ogradu je Radić, na stu-nu neumesan i neodmeren ton njegovog razmatranja, morao da napravi.

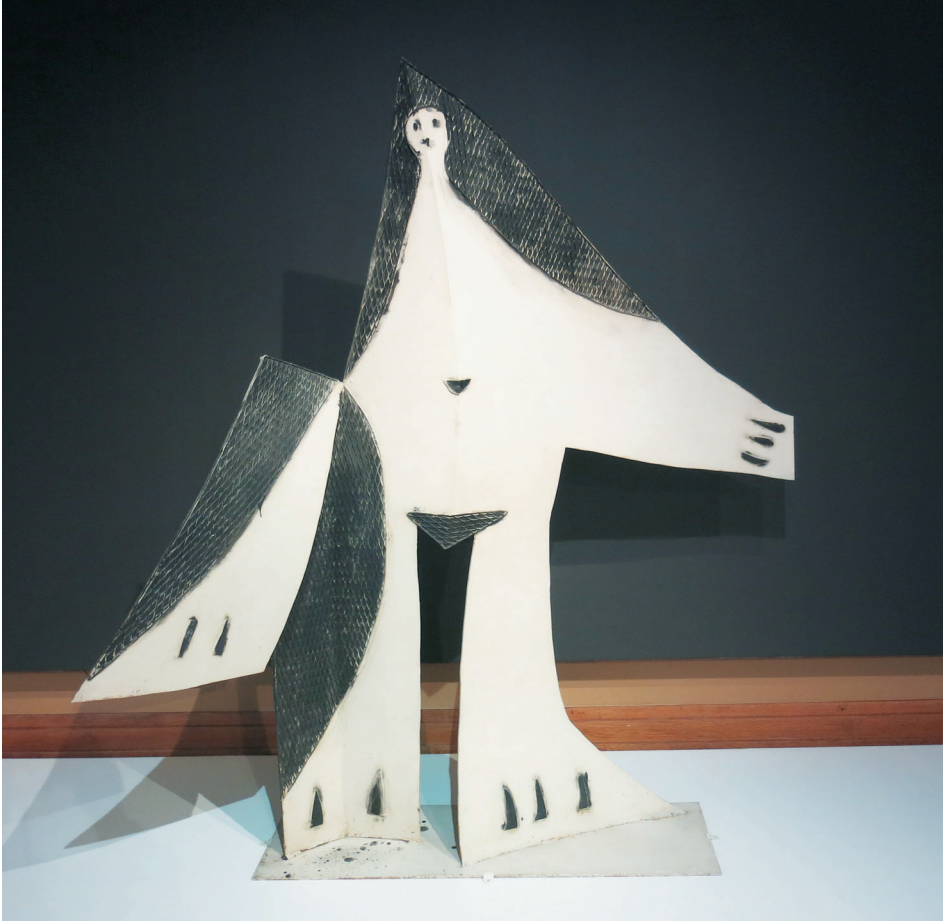
Kad smo kod onog glavnog, zašto Radić kao „jedan prilično podesan, a relativno nov primer“ nije zapravo uzeo knjigu Noela Malkolma *Kosovo: Short History* iz 1998. godine? Za razliku od *Kosovske bitke u albanskom epu*, Malkolmova knjiga se do u tancine uklapa u Radićev profil – Malkolm jasno navodi u uvodu da je knjigu pisao tendenciozno, da otrezni Srbe od njihovih mitova i pobije nji-hove argumente da je Kosovo istorijski njihovo. Dalje, Malkolm je, za razliku od Ane di Lelio, *zai-sta* napisao *istorijsku* knjigu, koja je *zaista* „postala referentna publikacija za istoriju Balkanskog

BETON BR. 180 DANAS, Utorak, 21. februar 2017.

poluostrva“, pa je kao izvor navodi i Ana di Lelio; objavio ju je pristojan izdavač (londonski Macmillan), ima je svaka iole pristojna univerzitetska biblioteka u svetu, a njeni prikazi objavljavani su na sve strane, od akademskih časopisa do dnevnih novina. Malkolmova knjiga *zaista* sadrži *autorove tvrdnje* da Muratov ubica nije bio Srbin već Mađar, da su Albanci i ini učestvovali u Kosovskoj bici, da nije bilo nikakve Velike seobe Srba, i razne druge provokativne tvrdnje. Najzad, slučaj komedijant, kako bi rekao Crnjanski, udesio je da se Malkolm, kao neko ko na svakih nekoliko godina piše istoriju drugog područja ili menja temu, sasvim uklapa i u ove Radićeve navode: „Moram priznati da sam oduvek imao rezerve prema onima koji o nekoj tematici nemaju pojma... a onda, pošto se daju na posao i dve, tri ili pet godina posvete dotičnom problemu, smatraju se merodavnim da ispravljaju ‘greške’ profesionalnih stručnjaka.“ Na stranu pleonazam (postoje li amaterski stručnjaci ili profesionalni amateri?), facinantno je to koliko bezmalo svi Radićevi prigovori ne odgovaraju knjizi Ane di Lelio, koja dakle nije nikakva istorija, a važe za Malkolmovu koja to jeste, i koja je imala žustru recepciju i izazivala reakcije i u inostranstvu i kod nas.

O Malklomu, tako, postoji i jedna publikacija SANU, institucije koju Radić pominje isključivo u pozitivnom kontekstu kao „našu najugledniju ustanovu“ (str. 128) i čije reference štedro nudi autohtonistima. U toj, dakle, najuglednijoj publikaciji najuglednijeg Istorijskog instituta SANU, naslovljenoj *Odgovor na knjigu Noela Makloma*, čitamo i ovo:

„Noel Malkolm je u knjizi *Kosovo. Kratka istorija*. pokazao vrlo čudan, može se reći antievropski pristup, sledeći, valjda, staru turkofilnu politiku britanskih kabineta iz XIX veka... On pomalo liči, po svemu, na ‘svetog ratnika’ sa perom u ruci.“ (dopisni član SANU Slavenko Terzić, str. 98, 9) „Ovo je klasična literatura ratne propagande... Knjige Noela Malkolma bi bolje proučila međunarodna policija, nego naučna kritika, jer ona ispituje poslove najma.“ (akademik Milorad Ekmečić, str. 12, 37)

Da zaključim, naravno da je kritika autohtonista, i diletantizma uopšte, potrebna, i Radiću pripadaju pune zasluge za taj posao koji je još onomad elokventno i ubedljivo obavio. Ali u ovoj novoj knjizi nekako je sve već viđeno; ona je puna kojekakvih opskurnih likova i marginalaca čije su SMS poruke ili bizarni onlajn postovi koje Radić navodi pre predmet za psihijatriju nego istoriografiju. Bilo bi bolje za našu javnost i kulturu da su se u njoj, umesto ovih lakih meta, našla ozbiljnija, referentnija dela inostranih istoričara čiju adekvatnu kritičku recepciju još uvek čekamo, a još bolje raznorazni domaći „profesionalni stručnjaci“ sa popriličnim ugledom, čiji su likovi i dela ulazili, ulaze, i ulaziće u mejnstrim, u kancelarije i publikacije SANU, u školske udžbenike, a odatle pravac u glave naše dece i njihove ubojite ruke ■

BLOK BR. V

Autori: Studiostrip

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Marija Dragnić

TRKA SA PREPONAMA ILI ZAŠTO NE NOSIM BIJELO U BIJELOM GRADU

Šetaš dugim bulevarom u bijeloj haljinici
Hajde dete daj deki da jede
Daš deki da jede
Misliš
Možda je on Bog
Kom si se nekad redovno obraćala
Kad si bila mala
Sa klozetske šolje
Sa kim sada razgovaraš
Kad se javi neka bahata želja
Ili da umiriš savjest
Daš deki da jede
Da umiriš savjest
On te naravno opsuje
Malo si mu dala
Koliko je dovoljno
da se nahrani tvoj bog?
Pitaš se dok nastavljaš šetnju dugim bulevarom
Sada bržim korakom
Valja što prije proći
Sve te prosjake i izloge
I bilborde sa likovima ljudi
Koji se blaženo smiju
Misle
Možda sam ja bog
I svi na bulevaru kao omađijani isto pomišljaju
Čini ti se
Prolaziš što prije
A bulevar je dovoljno dug
Da se umoriš i shvatiš
Da svakodnevno šetaš

Kroz ono što stalno zamišljaš
Bulevar je dovoljno dug
Da se umoriš
Da se umoriš
Da se umoriš
Bulevar je dovoljno dug
Za hiljade koraka
Pred svakim preskočiš pitanje
Je li moj?
Da umiriš savjest
Ubrzavaš
Prepone postaju previsoke
Za tvoj slab odraz
Sjetiš se naskačeš na boga
Niski majušni džokeju
Koliko je skokova potrebno
Da se umori tvoj konj?
Uporno se kladim
Na tu izmučenu životinju
Pomislim nekad
Možda sam kockar
Nekad
Možda sam ja bog
Jbg, bulevar je dovoljno dug
Bulevar je dovoljno dug draga moja
Tek da shvatiš da
Ne treba da nosiš tu bijelu haljinu
Prljavo je
Vidi ti se sve dok preskačeš sebe
I pobogu ženo
Žulja li te imalo taj tvoj bog? ■